

Voksenrollen og barns seksualitet

På hvilken måte kan et endrings- og utviklingsarbeid med temaet barns seksualitet påvirke personalets praksis?

Heidi Slupphaug

Kandidatnummer: 28

Bacheloroppgave

BHBAC3980

Trondheim, april 2020

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Forord

Etter tre år ved Dronning Mauds Minne Høgskole var tiden her for å levere bacheloroppgaven. Arbeidet med denne oppgaven har vært både lærerik og spennende, og gitt meg masse ny kunnskap og perspektiver. Gjennom dette arbeidet har jeg blitt mer bevisst på mine egne holdninger og verdier knyttet til voksenrollen i møte med barns seksualitet. Disse holdningene og verdiene tenker jeg er viktig å ta med meg videre for å bidra til at barn skal bli trygge på seg selv og egen kropp.

Underveis i prosessen har jeg kjent på mange følelser, blant annet knyttet til læring og motivasjon. Motivasjonen har variert til tider, men jeg kom meg i mål til slutt. Jeg ønsker å takke veilederne mine på Dronning Mauds Minne Høgskole, Elisabeth og Sølvi-Ann, for god tilbakemelding og veiledning. Deres kunnskap og innspill har vært til stor hjelp for denne bacheloroppgaven.

Jeg vil også takke informantene mine som stilte opp i intervju og som har vært behjelpelig underveis i prosessen. Til slutt vil jeg også takke gode venner og familie for oppmuntrende ord og støtte gjennom denne perioden.

God lesing!

Trondheim, april 2022

Heidi Slupphaug

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	4
1.1 Valg av tema og problemstilling.....	4
1.2 Avgrensing.....	5
1.3 Oppgavens struktur.....	5
2. Teori.....	5
2.1 Historikkens diskurser rundt seksualitet.....	6
2.2 Seksualitetens plass i barnehagen.....	7
2.2.1 Barns seksualitet.....	7
2.2.2 Barns seksuelle leker.....	8
2.3 Voksenrollen i møte med barns seksualitet.....	9
2.3.1 Holdninger og verdier.....	9
2.3.2 Voksnes kunnskap, reaksjoner og språkbevissthet.....	11
2.4 Endrings- og utviklingsarbeid.....	12
3. Metode.....	13
3.1 Valg av metode.....	13
3.1.1 Fokusgruppeintervju.....	14
3.2 Utforming av intervjuguide.....	14
3.3 Utvalg av informanter.....	15
3.4 Gjennomføring av intervjuet.....	16
3.5 Metodekritikk.....	17

3.6	Etiske hensyn.....	18
3.7	Analyse av datamateriell.....	18
4.	Presentasjon av funn og drøfting.....	19
4.1	Pedagogenes forståelse og holdning rundt barns seksualitet.....	19
4.1.1	Ny kunnskap og målrettet arbeid påvirker holdninger.....	20
4.2	Pedagogenes språkbevissthet og endring av praksis.....	22
4.2.1	Språkbevissthet i møte med barns seksuelle lek.....	24
5.	Avslutning.....	26
6.	Litteraturliste.....	28
7.	Vedlegg.....	30
7.1	Intervjuguide.....	30
7.2	Samtykkeskjema.....	31

1 Innledning

1.1 Valg av tema og problemstilling

Dagens syn på seksualitet preger oss fra langt tilbake i tid, og hvis vi skal forstå hvordan den har utviklet seg slik vi ser på den i dag er vi nødt til å se tilbake på historikk og diskurser. I mange år hadde mennesker et positivt og åpent syn på seksualiteten frem til det 13. århundre, da det ble et mer tabubelagt tema. Disse tabubelagte diskursene levde lenge før det gradvis ble mer normalisert igjen fra 1900-tallet og utover. Dette er noe vi kommer nærmere inn på i teorikapitlet. Det som er viktig å huske er at begrepet *seksualitet* kontinuerlig er i endring gjennom menneskets kulturelle bevissthet. Det kan vi se gjennom at barns seksualitet har blitt satt mer på dagsorden i barnehagen. I Rammeplan for barnehagen nevnes seksualiteten blant annet i forbindelse med at personalet skal kjenne til og praktisere nasjonale føringer for helsefremmende og forebyggende tiltak som gjelder barn. Her legges det vekt på at barn skal lære seg å sette grenser for egen kropp og respektere andres kropp, samt få en positiv oppfatning av seg selv og egne følelser (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.50). I tillegg har Helse- og omsorgsdepartementet (2017) laget en strategiplan «Snakk om det! Strategi for seksuell helse 2017-2022». Her er den politiske intensjonen å sette søkelys på den sunne, naturlig og utviklende siden av barns seksualitet, og å anerkjenne at kunnskap om barns seksualitet er viktig (Skundberg, 2020).

I sammenheng med dette kan vi se hvor mitt valg av tema spinner ut ifra. Gjennom min siste praksisperiode på DMMH fikk jeg virkelig øynene opp for temaet da min praksisbarnehage hadde barns seksualitet, kropp og følelser på agendaen i personalgruppa. Her fikk jeg se hvordan de jobbet med endring av praksis og begrepsforståelse rundt seksualitetsbegrepet for å kunne møte barna på en respektfull og kunnskapsrik måte. Fordi ifølge Vildalen (2014, s.31) er det betydningsfullt å ha kunnskap om hva aldersadekvat seksuell utvikling hos barn er, for at utviklingen kan fremmes og reguleres på en fornuftig måte.

Mitt mål med denne forskningsoppgaven har vært å tilegne meg informasjon og kunnskap fra yrkesaktive pedagoger om hvordan de arbeider og imøtekommer barns seksualitet og utforskning i barnehagen. Her vil jeg belyse hvor betydningsfullt åpenhet og kunnskap er for å kunne etablere en felles praksis i tråd med rammeverk og rutiner i barnehagen. Med dette som grunnlag har jeg kommet frem til følgende problemstilling:

“På hvilken måte kan et endrings- og utviklingsarbeid i barnehagen med temaet barns seksualitet påvirke personalets praksis?”

1.2 Avgrensning

Innenfor temaet barns seksualitet er det flere aspekter man kan gå mer i dybden på, eksempelvis seksuelle overgrep, barns seksuelle lek og læring. Min forskningsoppgave tar utgangspunkt i de innblikkene jeg gjorde meg i praksis da jeg fikk se hvordan barnehagen jobbet systematisk med temaet barns seksualitet i personalgruppa. Derfor har jeg valgt å sette søkelys på hvilke måter et slikt endrings- og utviklingsarbeid med temaet barns seksualitet kan påvirke personalets praksis. Bakgrunnen for denne avgrensingen er fordi gjennom min yrkespraksis har jeg opplevd at barns seksualitet i barnehagen har vært et litt skambelagt tema. Det vi ser er at når vi voksne legger skam over temaet, vil også barn gå rundt å føle seg skamfulle og usikre (Aasland, 2015, s.73). Disse følelsene viser seg å være noe de kan ta meg seg videre inn i voksenlivet. Derfor ønsker jeg å rette søkelyset mot positive og anerkjennende voksne i møte med barns seksuelle utvikling og kropp.

1.3 Oppgavens struktur

Frem til nå har du fått kjennskap til temaet og problemstilling for min bacheloroppgave. For å presentere oppgaven min på en oversiktlig måte kommer jeg til å fortsette å strukturere oppgaven min med overskrifter og underoverskrifter i kronologisk rekkefølge. Først kommer jeg til å presentere teori som vil være relevant for oppgaven, etterfulgt av en metodedel. I lys av teorien kommer jeg til å fremlegge funn og svare på problemstillingen min. Til slutt har jeg lagt ved samtykkeskjema og intervjuguide som ble brukt ved innsamling av datamaterialet.

2 Teori

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for forskning som vil være relevant for min problemstilling. Først og fremst vil jeg se på det historiske tilbakeblikket på hva seksualitet er, samt trekke inn teoretiske perspektiver på hva barns seksualitet er. Siden essensen ved min oppgave er voksenrollen i møte med barns seksualitet vil det teoretiske grunnlaget i hovedsak fokusere på den voksnes holdninger og verdier i møte med barns seksuelle utvikling, samt reaksjoner og språkbevissthet. I tråd med dette vil det også være relevant å trekke inn hva et endrings- og utviklingsarbeid er.

2.1. Historikkens diskurser rundt seksualitet

Som nevnt i innledningen påvirkes vårt syn på seksualitet i dag fra langt tilbake i tid. Flere filosofer, forskere og store tenkere har skapt diskurser som har vært med på å definere hva *seksualitet* og *seksuell utforskning* er. Den første litterære dokumentasjonen har vi helt tilbake til 3-4000 år f.Kr der sumererne trengte seg inn i Mesopotamia. Her dyrket de erotikk og fruktbarhet, noe som også spredte seg videre til grekerne på 500-tallet f.Kr i Hellas og greske byer i Sør-Italia. Et positivt syn på seksualitet og utforskning spredte seg rundt om i verden, helt frem til det 13.århundre hvor det ble en økende intoleranse. Nå handlet seksualitet kun om reproduksjon og gjennom religion kunne den seksuelle lidenskapen tøyles. Dette skapte nye diskurser rundt seksualitet, noe som gjorde det mer tabubelagt og forbudt enn før (Skarpsno, 2013, s.15-17).

Disse tabubelagte diskursene var blant annet med på å skape tanker om barn og hvordan de ble sett på som uskyldige objekter (JJ-Rousseau). Hvis seksuell atferd blant barn oppsto, var det enten et tegn på «fordrevelse» eller forsinkelse i barnets utvikling. I tillegg ble seksualiteten forbundet med noe som ikke startet før i puberteten. (Skundberg, 2020).

Samtidig som dette kom også onanibegrepet på banen hvor onani ble sett på som en alvorlig fysisk og psykisk sykdom. Lege og epidemiolog Tissot (1728-1797) skrev en avhandling om onani og farligheten ved det, og siden Tissot hadde den yrkesstatusen han hadde ble avhandlingen et medisinsk bevis på hvor skadelig onani var. I samme tidsperiode kom det også matprodukter på markedet som skulle sette ned sexlysten og forhindre masturbering (Skarpsno, 2013, s.16-17).

Dette synet på seksualitet og onani vedvarte helt frem til tidlig 1900-tallet. Herav og utover begynte sexologiens syn å utvikle seg i Europa ved at flere ledende personer innenfor medisinprofesjonen ytret et ønske om en friere holdning og naturligjøring av seksualitet og onani. Ulike komiteer og fagmiljøer ble etablert av forskjellige leger med fokus på blant annet forskning og terapi innenfor sexologien. Disse sexologiske fagmiljøene utviklet seg i mellomkrigstiden, og ble etter hvert en trussel mot de nye makthaverne i Europa. Det førte til at institutter ble stengt og litteratur brent. Her ble også sentrale akademikere og kulturpersoner arrestert eller måtte flykte, og mye kunnskap gikk tapt. Det gjorde at Norge måtte søke kunnskap til USA i etterkrigstiden, som for øvrig hadde en mer konservativ holdning til seksualitet enn hva Europa hadde (Vildalen, 2014, s. 21).

Synet på barns seksualitet ble først satt i søkelyset da Sigmund Freud (1865-1939) skrev ulike avhandlinger rundt temaet. Tidlig i hans forskning var fortsatt det kritiske synet høyst aktuell i Europa, hvorav Freud hevdet at barns seksuelle atferd var usunn og påvirket utenfra. Etter hvert som seksualitetens syn utviklet seg på 1900-tallet, gjorde også Freuds syn det. Han ble påvirket av legen Albert Molls arbeid og aspektet ved at barneseksualiteten hadde en fremtidig betydning. Freud fremla blant annet at barns seksuelle atferd opptrådte i tre faser; spedbarnsalder, rundt fire-fem årsalderen og puberteten, hvor det var i barnehagealder det ble satt dypest spor i underbevisstheten. Her var sentrale aspekter at barns seksualitet var medfødt og en naturlig biologisk del av det å være menneske. Selv om forskere som Freud og Moll fremmet et positivt syn på barneseksualiteten på 1900-tallet, mente Heiman(1998) at tanker om det ikke-seksuelle barnet fortsatt ligger dypt festet i vårt tankeliv og kultur. En voksenmentalitet om å ikke forurense «barndommens magi» og uskyldiggjøre barnet gjør at det fortsatt er barn som ikke får anerkjent deres seksuelle handlinger og følelser. Likevel vet vi at åpenhet har en sosial og kulturell effekt med tanke på all usunn seksuell eksponering barn møter på i dag (Skundberg, 2020).

2.2 Seksualitetens plass i barnehagen

2.2.1 Barns seksualitet

Ifølge Verdens helseorganisasjon (WHO, 2006a) kan seksualitet defineres som et sentralt aspekt ved det å være menneske. Det handler om blant annet kjønnsidentiteter og roller, erotikk, glede, intimitet og reproduksjon. Den påvirkes av utallige faktorer vi møter på i samfunnet vårt, og den erfares og uttrykkes gjennom tanker, fantasier, oppfatninger, holdninger, verdier og relasjoner. Videre forklarer WHO at seksualitet omhandler så mye mer enn bare samleie, men også søken etter kjærlighet, kontakt, varme og nærhet. Dette kan sees i sammenheng med Aaslands (2015, s.21) teori om at kjærlighet, god omsorg og nærhet er et viktig aspekt ved barns seksualitet (Aasland, 2015, s.21).

Hun forklarer videre at seksualiteten er noe som vi har hatt i oss siden unnfangelsen og at den blir påvirket fra første sekund. Hvordan barnets behov blir møtt på av de omsorgspersonene i rundt vil ha en innvirkning på barnet livet ut (Aasland, 2015, s.13). Derfor er det viktig å ikke forveksle barns seksualitet med voksnes seksualitet (Aasland, 2015, s.25). Dette er også noe Skundberg (2020) påpeker som viktig fordi både faglig og politisk sett blir barns seksualitet

anerkjent som sunt og naturlig, men siden den assosieres med voksenseksualitet er det mange pedagoger og foreldre som har et komplisert forhold til det. Forebygging og vaksomhet for tegn på skadelig atferd og overgrep gjør at aldersadekvat lek blir oppfattet som urovekkende. Aasland (2015, s.25) forklarer at den aldersadekvate seksuelle leken er viktig for at barn skal få teste ut grenser, finne ut hva som er lystbetont for dem selv og andre, samt få utløp for sin nysgjerrighet og utforskning (Aasland, 2015, s.25) Det er på denne måten de tilegner seg kunnskap om seg selv og omverdenen (Skarpsno, 2013, s.31)

2.2.2 Barns seksuelle leker

I litteratur av lekforskere som Birgitta Knutsdotter Olofsson(1993), Johan Amos Comenius (1592-1670) eller Friedrich Fröbel(1782-1852) finner vi konklusjoner om at leken er barns viktigste arena (Kibsgaard, 2018, s.353) Dette inkluderer også den seksuelle leken som gjennom et lekteoretisk perspektiv tyder på å være betydningsfull for veien mot en sunn voksenseksualitet (Skarpsno, 2013, s.42-43). Allerede i tidlig barndom begynner barn å ta på seg selv, og kjenne at det skjer noe i kroppen. Etter hvert vil de begynne å utforske hverandre først gjennom stellesituasjoner og bleieskift, og senere i seksuelle leker som doktorlek, mor og far lek, og såkalte rumpeleker og tiss-mot-tiss lek (Friis, 2019, s.40-41). Her vil barn oppdage likheter og forskjeller med hverandre, og erfare at de ikke er alene om seksuelle følelser. Det vil gjøre at følelsene og opplevelsene blir normalisert. Disse erfaringene vil være betydningsfulle for å senke angsten rundt nakenhet, samt for videre utvikling og relasjoner til andre mennesker (Vildalen, 2014, s.47)

I forbindelse med barns seksuelle lek snakker man gjerne om aldersadekvat lek. Her kommer man inn på tre begreper som er essensielle å forstå for oss voksne for å kunne avdekke hva som er normalt og ikke. Disse begrepene er *sunn og god seksuell atferd*, *problematisk seksuell atferd* og *skadelig seksuell atferd*, og kan sees i tråd med Hertervig forlag sin veileder kalt *Trafikklyset*. Førstnevnte er preget av glede og nysgjerrighet, samt aldersadekvat utforskning og utprøving. Problematisk seksuell atferd er mer tilfeldig og spontan, hvorav hendelser er påvirket av jevnalderspress. Den seksuelle atferden kan være ok, men utøves i upassende situasjoner. Mens sistnevnte kan være med aggressiv, hevn- og tvangsmessig, og kan minne mer om voksenseksualitet. Utøver tar ikke ansvar for atferd eller negativ konsekvens for den som er utsatt (Kanvas, 2019). Grunnen til at det er viktig å få kjennskap til disse begrepene er fordi barns seksuelle atferd vil påvirke omgivelsene og omgivelsenes syn på dem selv (Skundberg, 2020). Derfor må seksuell lek, i likhet med all annen lek, også reguleres og

sosialiseres slik at den blir lystbetont for alle som deltar (Vildalen, 2014, s.47). Ifølge et heterologisk perspektiv på barneseksualiteten er dette en forutsetning for at barn skal forstå risikoen for å skade seg selv og andre, og kunne skille mellom samhandling med andre og privat utfoldelse (Skundberg, 2020).

2.3 Voksenrollen i møte med barns seksuelle leker

2.3.1 Holdninger og verdier

Som Skarpsno (2013) belyser, blir begrepet seksualitet ofte stigmatisert i barnehagen (Skarpsno, 2013, s.11). Mange barnehageansatte, studenter og foreldre kan føle seg usikre i møte med barns seksuelle lek, noe som kan føre til at hver enkelt voksen møter barnet ut ifra egne normer og holdninger til temaet (Friis, 2019, s.47). Aigner og Centerwall (1986, ss.19-26) forklarer at mange konflikter rundt seksualitet og samliv oppstår på grunn av at egen innstilling ikke er klargjort. Redsel for å si ting feil eller å uttrykke egne meninger gjør at man kan gå omkring misfornøyde og småkritiske uten å si hvorfor. Samtidig vil lite bevissthet rundt egen innstilling om seksualitet gjøre det vanskeligere å møtes og bli enige, eller i hvert fall respektere hverandres meninger, hvis det skulle være ulike holdninger i personalgruppa. Denne usikkerheten kan også smitte over på barna og gjøre at seksuelle følelser blir overlatt til barna selv (Friis, 2019, s.37). Av den grunn er det viktig at barns seksualitet settes på dagsorden i barnehagen slik at personalet kan diskutere seg frem sammen til hvordan de skal forholde seg til barnas seksuelle utforskning og lek (Skarpsno, 2013, s.64). Det vil skape en bevissthet rundt egne holdninger og den tause kunnskapen, noe som vil bidra til at de kan utvikle seg på best mulig måte (Skarpsno, 2013, s.11) Dessuten er dette noe som påpekes i Rammeplan for barnehagen. Her står det at barnehagen skal være en lærende organisasjon hvor det pedagogiske arbeidet skal planlegges og vurderes med barnehageloven og rammeplanen som grunnlag (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.37).

I boka Hele meg – om kropp og grenser i barnehagen har Bergsvik, Landro og Hatløy (2020, s.50) illustrert en slags trapp for hvordan man kan bygge opp et slikt arbeid i barnehagen. De to nederste trinnene handler først og fremst om å bli trygg i seg selv og deretter etablere en felles holdning innad i personalet. Friis (2019, ss. 38-39) trekker også frem relevansen ved å reflektere rundt egne følelser til kropp og seksualitet, blant annet for å kunne resonnerer seg frem til hva som fungerte bra og ikke i egen barndom. På denne måten vil man klargjøre for hvordan man ønsker å møte dagens barn på en bedre måte, og at man møter dem profesjonelt, og ikke personlig. I likhet med Aasland, da hun tok etterutdanning i sexologi, ble også hun

utfordret til å jobbe med sin egen seksuelle historie. Hun beskriver refleksjonsprosessen som krevende, men samtidig nyttig. Bevisstgjøringen av egen seksualitet gjorde at hun ble mer avslappet i en pedagogisk og terapeutisk rolle fordi de hemmende sperrere hun hadde tidligere kom bort. Det er tross alt slik at alle har sin egen seksuelle historie, og i løpet av livet tilføres man nye kunnskaper og erfaringer (Aasland, 2015, s.73-74). En slik tilnærming til seksualitet vil også være betydningsfullt for oss barnehagelærere fordi da kan vi møte barn på en mer anerkjennende og kunnskapsrik måte. Her er det opp til oss selv om man ønsker å videreføre, endre eller forkaste tidligere holdninger til seksualitet. Det vi ser er at voksne med negative holdninger i møte med barn vil skape usikkerhet, flauhet og skam, mens positive holdninger vil gjøre barn stolte, glade og kunnskapsrike (Aasland, 2015, s.73).

I den forstand vil selvrefleksjon, både for seg selv og i grupper, være relevant for å kunne møte barn med anerkjennelse og respekt (Skarpsno, 2013, s.62). Eksempelvis vil det å ta i bruk egne eller andres praksisfortellinger med en utforskende holdning gi gode muligheter for refleksjon i grupper. Her kan man se situasjonen fra flere sider, diskutere flere hypoteser og komme frem til nye erkjennelser som vil åpne opp for nye tankesett og talemåter, samt endring av holdning (Skarpsno, 2013, s.61). Friis (2019, s. 38) påpeker også at å lese seg opp på faglitteratur og invitere foredragsholdere med spesifikk kunnskap vil være av betydning med tanke på kunnskap og støtte i videre arbeid. Den kunnskapen og holdningen man danner seg i personalmøter og avdelingsmøter er viktig å ta med seg videre inn i barnehagehverdagen. Fordi om vi voksne viser åpenhet om seksualitet, kropp og følelser overfor barna, vil vi mest sannsynlig bli møtt med det tilbake. Dersom en voksen har tematisert og pratet med barna om gode og vonde hemmeligheter, og gode og vonde berøringer vil sjansen være større for å komme i dialog (Aasland, 2015, s.73). Eksempelvis vil det å bruke begreper som tiss, penis, pung, vulva, skjede/vagina først og fremst hjelpe oss voksne å komme over egen sjenanse og flauhet. Samtidig vil det føre til mestringskompetanse blant barna gjennom at de stiller spørsmål om egen kropp, men også forstår, aksepterer og håndterer sin seksualitet. Dessuten kan bevissthet rundt egen seksualitet blant barn føre til at de blir trygge nok til å fortelle om vonde opplevelser til oss voksne, for eksempel seksuelle overgrep (Friis, 2019, ss.38-39).

2.3.2 Voksnes kunnskap, reaksjoner og språkbevissthet

Videre vil jeg fortsette å bruke trappeillustrasjonen til Bergsvik, Landro og Hatløy (2020, ss.51-52) og gå videre på trinn tre og fire som omhandler det å søke kunnskap og bli bevisst eget språk i møte med barns seksuelle leker. Kunnskap innebærer ikke bare det å lese litteratur, men også om å øve, prøve og skaffe seg erfaringer rundt det å snakke med barn om seksualitet. Her vil det være betydningsfullt for personalet å lage seg handlingsplaner som vil danne et felles grunnlag å jobbe ut ifra. Da vet man i utgangspunktet hvordan man skal formidle temaet videre og bidra med seg selv inn i en gruppe. Dette kan vi se i sammenheng med Vygotskijs sosiokulturelle læringsteori (Kibsgaard, 2018, s. 32-33) som legger vekt på miljøet og kulturens betydning for menneskets utvikling. Ved hjelp av språk og handling lærer vi å tolke og håndtere de omgivelsene rundt oss, og det skjer en utvikling «innenfra og ut» - eksternalisering og «utenfra og inn» - internalisering. Det vil si at menneskets bevissthet og handling er ikke noe som ligger i hjernen, men er noe som blir påvirket av de ytre livsbetingelsene, i sosiale samspill og historiske og kulturelle betingelser. Videre vil voksnes kunnskapsøking og utvikling rundt temaet barns seksualitet, også kunne bidra til å støtte barns læringsprosesser og påvirke deres utvikling.

Av den grunn er det den voksnes ansvar at barn tilegner seg kunnskap om seksualitet og menneskekroppen. Hvordan vi møter og anerkjenner barns seksualitet vil ha en betydelig innvirkning for hvilket forhold de får til seg selv og mennesker rundt seg (Aasland, 2015, s.69). Som det står i strategidokumentet *Snakk om det! Strategi for seksuell helse 2017-2022* (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016) vil kunnskap om kropp, følelser og relasjoner være betydningsfullt for om barnet utvikler mestringskompetanse rundt egen helse. Derfor er det først og fremst viktig som voksen å være bevisst på hvilke reaksjoner man møter barn med i seksuell lek. Merker man at det er stille lenge inne på et rom, så husk å bank på døra og vent på klarsignal for å komme inn (Aasland, 2015, s.72). Dette kan vi se i tråd med FNs barnekonvensjon punkt 16 som omhandler at ingen barn skal utsettes for ulovlig innblanding i deres privatliv, eller ulovlig angrep mot sin ære eller omdømme (Skarpsno, 2013, s.64). Det handler om å akseptere den seksuelle leken om den er lystbetont for alle. Samtidig påpeker Aasland (2015, s.72) viktigheten av å sjekke om alle barn som er involvert synes det er greit ved å spørre eller observere kroppsspråk. Det er vesentlig å huske at voksnes reaksjoner og holdninger vil prege hvordan barnet forstår kroppens reaksjoner (Vildalen, 2014, s.108). Derfor skal vi ikke bringe skam eller frykt rundt utøvelse av barns egne følelser om kropp og seksualitet. Ved å møte barn med respekt og verdighet vil vi bidra til en trygg

sosialiseringsarena der de kan oppleve å mestre de seksuelle følelsene sine (Aasland, 2015, s.71-72).

Et annet aspekt for å sikre mestringskompetanse er voksnes språkbevissthet. Dette handler om å gi barna riktige begreper for å kunne styrke deres kunnskap og gi de den respekten de trenger (Bergsvik, Landro & Hatløy, 2020, s.52). Riktige begreper vil gjøre det lettere for barn å be om hjelp hvis de klarer å sette ord på ulike kroppsdelene og følelsene knyttet til dem (Vildalen, 2014, s. 110). Eksempelvis vil begreper som «blomsten» og «nedentil» være for vide begreper for å beskrive jenters underliv. Det vil også være feilinformasjon å si at babyer kommer ut av tissen til jenter (Bergsvik, Landro & Hatløy, 2020, s.52) Derfor vil det beste være å ta i bruk begreper som vagina, klitoris, tiss, penis, pung osv. for at barn skal klare å gjøre seg kjent med egen kropp (Friis, 2019, s.39). Foretrukne ord på kjønnsorgan, seksuelle følelser og handlinger kan variere, men det viktigste er at ordene beskriver kroppsdelene, at det er barnetilpasset språk og at det er ingen negative assosiasjoner knyttet til dem (Vildalen, 2014, s.110). I barnehagesammenheng være lurt å danne seg en liten «verktøykasse» med ord for å danne et felles språk i møte med barn, samt skape trygghet rundt egen praksis i personalgruppa. For det er faktisk slik at du formidler ikke bare kunnskap om seksualitet med ord, men det handler også om sinnsstemning. Har man dannet seg et felles språk man er trygg på vil det oppleves som naturlig overfor barna å snakke om det også. Barn oppfatter lett om noe er naturlig eller vanskelig å snakke om. Så vil det være slik at noen voksne vil synes det er vanskelig å snakke om dette temaet av forskjellige grunner, og da er det viktig å formidle overfor barna at dette er naturlig også (Bergsvik, Landro & Hatløy, 2020, s.52).

2.4 Endrings- og utviklingsarbeid

På det øverste trinnet i trappeillustrasjonen finner vi selve prosjektet. Det handler om å sette hele på kroppen på dagsorden hvor vi ikke bare snakker om seksuelle overgrep og hvordan barn blir til. Her er det også viktig å snakke om hvordan kroppen henger sammen, hvem man liker og ikke liker, og hva som gjør oss til et helt menneske (Bergsvik, Landro & Hatløy, 2020, s.52). Et slikt systematisk prosjekt kan vi kalle for et endrings- og utviklingsarbeid, som har som hensikt å utvikle den pedagogiske praksisen innad i en organisasjon (Utdanningsdirektoratet, 2021). Når vi snakker om utviklingsbegrepet så ligger intensjonen der at man ønsker det skal skje en forbedring. Samtidig er det viktig å huske på at ved et

ønske om endring og utvikling kan det også skje ting man ikke hadde sett for seg eller ønsket på forhånd (Larsen & Slåtten, 2020, s.200).

Uansett er det viktig å sette ting i system og da deler man gjerne arbeidet inn i fire faser. Første fase er diagnosefasen hvor man erkjenner hvilke problemer og/eller muligheter man har. Disse problemene og mulighetene vil føre oss videre til fase to hvor man skal resonnerer seg frem til en ønsket tilstand og løsning. Videre vil tiltakene fra fase to settes i gang og nye metoder og fremgangsmåter skal læres og praktiseres. Her er det viktig at alle går bort i fra hva de tidligere har gjort og begynner å endre sin atferd. I den siste fasen skal man evaluere hvordan tiltakene har funket og stabilisere det som fungerte bra innad i organisasjonen (Gotvassli, 2019, s.295). I evalueringsfasen har man forhåpentligvis funnet bedre måter å jobbe på gjennom kurs, kompetanseplaner, oppdateringer, litteratur og erfaringer (Lafton & Skogen, 2019, s. 237). Her står man gjerne på toppen av illustrasjonstrappen og har dannet seg et godt grunnlag for løfte opp temaet og gjennomføre det på en god og trygg måte (Bergsvik, Landro & Hatløy, 2020, s. 52)

Kapittel 3: Metode

Metode er et redskap vi tar i bruk for å undersøke noe vi lurer på, og er sentral for å nå det ønskede målet. Den stiller krav til ærlighet og sannhet, samtidig som vi er nødt til å tenke og systematisere tankene våre (Dalland, 2017, s.51-52). Derfor skal jeg i dette kapitlet belyse mitt arbeid med innhenting av materialet fra start til slutt, for å finne svar på min problemstilling.

3.1 Valg av metode

I tråd med bacheloroppgaven og problemstillingen min har jeg valgt å gjøre intervju med tre pedagogiske ledere. Ifølge Thagaard (2018, s.90) er kvalitative forskningsintervju en samtale mellom forsker og informant som styres både av de temaene vi ønsker å tilegne oss kunnskap om, og de temaene informanten tar opp. Videre presiserer Tanggard og Brinkmann (2012, ss.17-24) at gjennom et kvalitativt intervju får vi undersøkt menneskers livsverden, og utforsket informantenes kunnskaper, erfaringer og tanker. Derfor opplever jeg at metoden passer bra til å finne svar på min problemstilling. Det gir rom for å stille reflekterende spørsmål rundt personalgruppas arbeid med tanke på å utvikle personalet kunnskap og kompetanse. Samtidig får jeg utforsket hvilke holdninger og verdier personalgruppa har med tanke på barns seksualitet og utvikling av deres seksuelle helse.

3.1.1 Fokusgruppeintervju

Jeg valgte å ha et fokusgruppeintervju som er en form for gruppeintervju der jeg samler et antall informanter for å diskutere et eller flere temaer eller fokus (Wilkinson, 2004, I Tjora, 2018, s.123). Bakgrunnen for at jeg valgte å ha et fokusgruppeintervju er fordi situasjonen kan virke mindre skummel for informantene som deltar. I utgangspunktet kan dette temaet oppfattes som veldig personlig, men ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s.180) kan et gruppesamspill gjør det lettere å uttrykke synspunkter rundt følsomme og tabubelagte temaer. Mine informanter er pedagogiske ledere med lang barnehageerfaring, og som har ansvar for et prosjekt med barns seksualitet i barnehagen de jobber i, noe som kan gjøre det lettere for dem å snakke om det i plenum. En annen fordel er at i et gruppeintervju oppstår det fort interessante diskusjoner hvor den ene etter den andre tar ordet. En slik form for ordveksling kan føre til at de beriker hverandres synspunkter og nye perspektiver kommer frem. Disse synspunktene ville kanskje ikke kommet frem gjennom individuelle intervjuer.

3.2 Utforming av intervjuguide

Med tanke på at teamet for denne forskningsoppgaven oppstod på grunn av erfaringer fra praksis og egen faglig nysgjerrighet, ble utformingen av intervjuguiden basert på mine ektefølte spørsmål. I forkant av utformingen av intervjuguiden leste jeg meg opp på bøker som omhandlet temaet. Ifølge Dalland (Dalland, 2017, s.78) er det viktig å forberede seg faglig og mentalt til et møte mellom deg og intervjupersonene for å kunne forstå fenomenet i samtalen bedre. Derfor søkte jeg kunnskap for at det skulle bli enklere å følge samtalen, samt stille oppfølgingsspørsmål underveis.

Etter å ha lest meg opp på teori startet jeg utformingen av intervjuguiden. Her noterte jeg meg ned noen hovedspørsmål med etterfølgende oppfølgingsspørsmål. Dalland (2017, s.78) forklarer at det kan lønne seg å starte med litt enkle spørsmål, for så videre å diskutere de mer følsomme og krevende spørsmålene. Dette er betydningsfullt for å ufarliggjøre temaet og skape tillit mellom forsker og informanter. Derfor startet jeg intervjuet med et åpent spørsmål om hvordan de selv definerer barns seksuelle uttrykk. Her var det viktig for meg å presisere at ingen svar er feil og at alle synspunkter er viktig. Etterhvert kom vi inn på de mer krevende spørsmålene som stiller krav til refleksjon. Her hadde jeg noen hovedspørsmål underbygd med flere oppfølgingsspørsmål. Hensikten med disse oppfølgingsspørsmålene var å drøfte

mer i dybden rundt pedagogisk praksis, erfaringer og holdning, noe Thagaard (2013, ss.101-102) påpeker som betydningsfullt.

Ifølge Dalland (2017, s.78) bør intervju spørsmålene som stilles oppfordres til beskrivelse, og ikke så mye hvorfor-spørsmål. Dette var noe jeg støttet meg til fordi beskrivende spørsmål vil gi en mer spontan fremstilling, og det vil gi informantene mulighet til å fortelle. Her fikk jeg også et nærmere innblikk i informantenes livsverden. Dette var også grunnen til at jeg ønsket å styre unna "hvorfor-spørsmål". I følge Thagaard (2018, s.97) kan informanter komme i forsvar hvis de er nødt til å begrunne sine handlinger. Informantene vil ikke få den samme tilliten og lysten til å dele av sine tanker og erfaringer hvis de opplever at deres svar blir bedømt.

Dersom videre lesning er ønskelig, se kapittel 7.1 hvor intervjuguiden er vedlagt.

3.3 Utvalg av informanter

Tjora (2018, s. 130) forklarer å finne informanter med kunnskap og erfaring med det aktuelle temaet kalles for et strategisk utvalg. Derfor ønsket jeg å finne en barnehage som hadde barns kroppslighet og seksuelle utvikling på agendaen. Gjennom mitt nettverk fant jeg en barnehage som ønsket å delta. Med bakgrunn av valget for fokusgruppeintervju, valgte jeg å gjennomføre med kun en barnehage. Dette var mest hensiktsmessig med tanke på tid og at det passet for alle informanter samtidig å møtes i det fysiske rom. I tillegg bør ikke antall informanter være større enn at analysen lar seg gjennomføre.

Mitt utvalg av informanter var tre kvinnelige pedagogiske ledere, hvorav en på småbarnsavdeling (1-2 år) og to på storbarn (3-6 år). Tross et begrenset utvalg med tanke på at jeg intervjuet kun en barnehage, så opplever jeg at informantenes svar var åpne og ærlige, noe som vil belyse min problemstilling på en god måte.

For å sikre konfidensialitet har jeg valgt å gi informantene fiktive navn: Line, Kari og Hilde. Disse navnene kommer til å bli omtalt i kapittel 4: Presentasjon av funn og drøfting.

3.4 Gjennomføring av intervjuet

Etter at intervjuguide og samtykkeskjema ble sendt ut til styrer og informanter, hadde jeg kontinuerlig kontakt for å planlegge intervjutidspunkt. Intervjuet ble utsatt et par ganger på grunn av hektisk barnehagehverdag.

I følge Thagaard (2013, s.87) vil hvordan vi imøtekommer informantene og den relasjonen vi får i forkant, ha innflytelse på hvilke svar informanten gir under intervjuet. Siden jeg kjente til både informanter og barnehage fra før, var ikke dette mitt første møte med dem. Vi hadde en god relasjon på forhånd noe jeg opplevde som positivt med tanke på hvilket tema vi skulle ta for oss. Uansett var det viktig for meg å uttrykke at jeg var litt nervøs med tanke på intervjusituasjonen, og her ytret de at også de var nervøse. Dalland (2017, s.82) forklarer at hvis vi uttrykker at vi er nervøse overfor hverandre, påvirker det intervjuet på en positiv måte.

Da intervjuet skulle finne sted hadde de pedagogiske lederne gjort klart et rom på forhånd. Her kunne vi sitte rundt et bord slik at vi kunne ha øyekontakt med hverandre under hele intervjuet. Vi fikk også sitte i fred uten noen forstyrrelsesmomenter, noe Dalland (2017, s.81) påpeker har mye å si for kvaliteten på samtalen (Dalland, 2017, s. 81). Innledningsvis fikk de krysse av på samtykkeskjemaet som de hadde sett på forhånd. Før vi startet med selve intervjuet forklarte jeg kort formålet og problemstillingen min. Her ble vi også enige om at intervjuet skulle foregå mer som en samtale eller diskusjon mellom de pedagogiske lederne, også kunne jeg stille spørsmål underveis. Under intervjuet hadde jeg med en fagleder som noterte svarene for meg, samtidig som informantene gjorde rede for sine svar. Jeg noterte også litt underveis så godt det lot seg gjøre.

Selv opplevde jeg intervjuet som en god samtale der diskusjonene fløt hele tiden. Det gjorde at jeg ikke fulgte intervjuguiden slavisk, men stilte spørsmålene der det føles naturlig. I løpet av ca. en time hadde vi vært innom alle temaene i intervjuguiden, og informantene fikk utdype sine refleksjoner og pedagogiske praksis. Jeg opplevde ikke så mye utfordringer under selve gjennomføringen annet enn at det kan være vanskelig å få notert ned alt som bli sagt. I etterkant sitter jeg igjen med en positiv opplevelse av intervjuet der jeg fikk svar på det jeg ønsket.

3.5 Metodekritikk

Metodekritikk handler om å kvalitetsvurdere den studien eller forskningen en selv har gjort, samt å være kritisk til egen fremtreden og påvirkning av innsamling av datamaterialet (Bergsland & Jæger, 2016, s.80). Her kommer vi inn på to sentrale begreper som reliabilitet og validitet. Reliabilitet handler om pålitelighet og forteller oss noe om hvordan datamaterialet har blitt samlet inn på (Thagaard, 2018, s.188). Som jeg nevnte tidligere benyttet jeg meg av mitt eget nettverk når det kom til bruken av informanter. Derfor har jeg vært bevisst på at mine personlige relasjoner til dem ikke skulle skinne igjennom i datamaterialet. Dette oppleves jeg å ha lyktes med ved å holde meg objektiv til deres arbeid og refleksjoner. Bakgrunnen for det tror jeg kan være at jeg hadde lite kunnskap om deres arbeid på forhånd.

Et annet aspekt i lys av reliabiliteten er at jeg ikke benyttet meg av båndopptaker, men var nødt til å notere selv, sammen med en fagleder. Dette var litt utfordrende og stressende med tanke på at jeg hadde et fokusgruppeintervju. Vi stoppet opp litt underveis for å forsikre oss om at alt nødvendig datamateriell var med. Dette kan også sees i sammenheng med analysen av materialet i etterkant. Ut fra notatene var det utfordrende å skille mellom hva som ble sagt og hva som var min tolkning av svarene. Som Thagaard (2013, s.193) tydeliggjør så vil forskers faglige ståsted påvirke tolkning og analyse av datainnsamlingen. Grunnen til det er fordi informantenes svar tolkes ut ifra min virkelighetsoppfatning. Samt at ikke alt av notatene ble skrevet av meg, så også disse tolkes ut ifra mitt faglige ståsted.

Et siste element jeg vil trekk frem er at jeg kun benyttet meg av en barnehage i intervjuprosessen. Dette handler om validitet og hvor godt dataene representerer fenomenet som skal undersøkes og i hvilken grad resultatene representerer utvalget og fenomenet som blir undersøkt (Bergsland & Jæger, 2016, s.80). Hadde jeg benyttet meg av flere barnehager kan det hende jeg hadde fått flere synspunkter og perspektiver. Samtidig var det å ha fokusgruppeintervju et bevisst valg jeg tok for å kunne skape diskusjon mellom pedagoger, og da var det ikke mulig å involvere flere samtidig.

3.6 Etiske hensyn

I følge Kvale og Brinkmann(2015, ss. 102-107) er det fire områder som er sentrale for forskere knyttet til de etiske retningslinjene. Disse områdene er informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser og forskerens rolle. De tre førstnevnte punktene er ting som ble opplyst gjennom samtykkeskjemaet som ble sendt ut til styrer i barnehagen. Informert samtykke omhandler det å informere deltakerne om oppgavens tema og formål, og at informantene er klar over at deres deltagelse er frivillig. Konfidensialitet innebærer enighet mellom forsker og informant om hva datamaterialet kan brukes til og hva som gjøres med det i etterkant. Mens konsekvenser er eventuelle skader intervjuet kan påføre og risikoen for informanten å delta. Alt dette ble opplyst i samtykkeskjemaet som ble sendt ut på forhånd. De pedagogiske lederne som skulle delta fikk lese og signere dette i forkant av intervjuet. En fagleder noterte for meg underveis i intervjuet, samtidig som jeg noterte litt selv. Her presiserte jeg at det var viktig å holde alt av datamaterialet anonymisert slik at det ikke kunne spores tilbake til barnehagen. Dette handlet om personvern og konfidensialitet.

3.7 Analyse av datamateriell

For å analysere det datamaterialet jeg har samlet inn har jeg valgt å bruke en temasentrert tilnærming. Thagaard (2013, s.181-182) forklarer temasentrert tilnærming som en presentasjon av datamaterialet hvor vi retter oppmerksomheten mot temaer som er representert i prosjektet. Her plukker vi ut temaer som kan gi oss svar på problemstillingen ved at svar fra hver enkelt informant blir sammenlignet innenfor hvert tema (Dalland, 2017, s.92).

Ut ifra denne definisjonen opprettet jeg først et dokument med alle dataene som ble gjort ved intervjuet. Her fikk hver informant hver sin farge, slik at jeg laget meg en oversikt over hvem som svarte hva. Siden vi hadde et gruppeintervju ble mye av svarene til hvert enkelt tema samlet med en gang, noe som gjorde det enklere å organisere i etterkant.

Grunnen til at jeg valgte å benytte meg av denne analysemetoden er fordi den appellerer til meg som analytiker. Datamaterialet blir organisert på en oversiktlig måte slik at det blir enkelt for meg å sammenligne informantens svar. Her kan jeg bemerke meg om noen av informantene svarer det samme, for ifølge Dalland (2017, s.92) vil dette styrke svarets troverdighet.

Etter å ha analysert innsamlingen av data er det flere punkter jeg synes ville vært interessant å se i lys av teori. De temaene jeg synes var mest interessante var endring av personalets holdninger og verdier, språkbevissthet og kunnskap. Derfor skal jeg se nærmere på dette i kapittel 4 i Presentasjon av funn og drøfting.

4 Presentasjon av funn og drøfting

I dette kapittelet skal jeg i lys av teorien fra kapittel 2 presentere og drøfte funnene fra intervjuet. Her vil jeg vise til hvilke erfaringer og forståelser jeg opplevde informantene hadde. Derfor har jeg valgt å dele opp mine funn i to kapitler, pedagogenes forståelse og holdning i møte med barns seksualitet og pedagogenes endring av praksis og språkbevissthet.

4.1 Pedagogenes forståelse og holdning rundt barns seksualitet

For å få en forståelse av hvilken kunnskap mine informanter satt inne med rundt temaet, innledet jeg intervjuet med å spørre hvilken forståelse de hadde av barns seksuelle uttrykk. Samtlige informanter mente at det var viktig å ikke blande voksenseksualitet med barneseksualitet. Hilde påpekte at barn er født med en viss seksualitet i forhold til kroppen sin og det viser seg at det allerede skjer ting inn i mors mage. Dette presiserer også Aasland (2015, ss.13-25) ved at seksualiteten er noe vi har med oss siden unnfangelsen og er noe som blir påvirket fra første sekund. Av den grunn er det viktig å ikke forveksle barneseksualiteten med voksenseksualiteten fordi barns seksualitet er preget av nysgjerrighet og utforskning. I henhold til Skundberg (2020) påpekte også Sigmund Freud og Albert Moll at barns seksualitet var medfødt og en naturlig biologisk del av det å være menneske.

Videre forklarer Kari viktigheten av at vi voksne ikke bare ser på seksualitet om noe som bare handler om samleie, men også følelser, grenser, utforskning og berøring. Dette synspunktet kan sees i tråd med Verdens helseorganisasjon (WHO, 2006a) definisjon av seksualitet som nevner kjønnsidentiteter og roller, erotikk, glede, intimitet og reproduksjon som sentrale kjennetegn. Her kan vi også se at den påvirkes av utallige faktorer i samfunnet vårt, og erfares og uttrykkes gjennom tanker, fantasier, oppfatninger, holdninger, verdier og relasjoner. Line hevdet at det var viktig for barn å kjenne på hva god berøring er gjennom at noen stryker på seg, og det å bli kjent med egen kropp og grenser for seg selv. Dette kan vi se er aspekter Aasland (2015, ss.21-25) trekker frem som sentrale gjennom at de får teste ut grenser for seg

selv og andre gjennom lek, samt få erfaringer med kjærlighet og god omsorg fra de omsorgspersonene rundt seg.

Rammeplanen for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.35) legger ingen føringer for hvordan barnehagepersonalet skal jobbe med barns kropp og seksualitet i barnehagen. Den presiserer at personalet skal kjenne til og praktisere nasjonale føringer for helsefremmende og forebyggende tiltak som gjelder barn. I tillegg skal barn få lære seg å sette grenser for egen kropp og respektere andres, samt få en positiv oppfatning av seg selv og egne følelser (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.52). Det vil si at pedagogene har fritt handlingsrom knyttet til hvordan og hvor dypt de ønsker å praktisere temaarbeid rundt barns seksualitet. Under intervjuet spurte jeg hvordan de startet arbeidet med dette temaet i barnehagen. Kari forklarte at de har vært inne på temaet tidligere i forbindelse med barn som har utforsket litt mer, men så har de gått rundt og slukket litt branner fordi de har tenkt at dette kan de ikke så mye om. Så for ca. ett år siden hadde de et webinar med Pia Friis som var veldig bra, noe som gjorde at de fikk satt i gang en prosjektgruppe. Da skulle ikke bare barnehagelærere få en forståelse for hvordan de jobber med dette, men hele personalet. I henhold til Skarpsno (2013, s.64) og Friis (2019, ss.38-39) vil det å sette barns seksualitet på dagsorden være essensielt for å diskutere seg frem til en felles holdning og praksis slik at man kan møte barn profesjonelt, og ikke personlig.

4.1.1 Ny kunnskap og målrettet arbeid påvirker holdninger

Friis (2019, s. 38) påpeker at faglitteratur og å invitere foredragsholdere med spesifikk kunnskap vil ha betydning med tanke på kunnskapsutvikling og støtte i videre arbeid. Dette kan relateres til det Kari forteller om webinarer til Pia Friis der ting ble satt litt mer på spissen. Eksempelvis fortalte Pia Friis om at de hadde pulerom på barnehagen, noe som satt en liten støkk i personalgruppa samtidig som det var noe de trengte. Line og Hilde presiserte videre at det fikk de til å tenke over hvordan ting har blitt gjort i hverdagen, samt hvordan ulike situasjoner kunne blitt løst på en bedre måte. Her ble personalets holdninger satt i fokus og temaet ble mer ufarliggjort. Hilde brukte uttrykket «åpnet en boks» for å påpeke at gjennom utviklingsarbeidet har det blitt lettere å snakke om ting man er usikre på. I stedet for at det blir fnising fordi man ikke vet nok, lytter man heller til hverandres synspunkter. Dette tenker jeg er et viktig aspekt vi kan sammenligne med Vygotskijs sosiokulturelle læringsteori (Kibsgaard, 2018, s.32-33). Her ser vi betydningen av miljøet og kulturen for menneskets utvikling og søken etter kunnskap. I stede for at voksne går rundt for seg selv i usikkerhet og

uvitenhet rundt egen praksis, vil åpenhet gjøre at voksne kan søke kunnskap i hverandre. Dette kan igjen føre til at barn blir møtt på en bedre måte ved at barns seksuelle følelser blir møtt med kunnskap, åpenhet og respekt i stedet for med uvitenhet og skam.

Ifølge Skarpsno (2013, s.11) har temaet seksualitet ofte blitt stigmatisert i barnehagen, og av den grunn stilte jeg spørsmål om det er voksne som har gitt uttrykk for at de synes det har vært utfordrende å jobbe med det. Kari svarte:

«Ja, vi merket det spesielt med et av de første møtene vi hadde da en barnehagelærer som har permisjon nå, var gravid. Hun fortalte om barn som lurte på hvor babyer kom ifra, og hun veldig naturlig forklarte hele greien. Dette fortalte hun til oss på et møte, og det var noen ansatte som reagerte med; «Sa du det? Det tror jeg at jeg aldri hadde fått meg til å si.» Så reflekterte vi litt over det og konkluderte med at det er kanskje ikke så vanskelig å snakke om det likevel».

Både Friis (2019, s.47) og Aigner og Centerwall (1986, ss. 19-26) hevder at voksnes usikkerhet og lite selvbevissthet kan være med å skape konflikter i møte med barns seksuelle uttrykk. Friis hevder at usikre voksne kan føre til at vi møter barnet ut ifra egne normer og holdninger. I tillegg påpeker Aigner og Centerwall at redsel for å si ting feil eller å uttrykke egne meninger kan gjøre at man går rundt småkritiske uten å si hvorfor. Min tolkning ut ifra dette er at de andres ansattes reaksjoner handler om egen usikkerhet og hva man selv har vært oppvokst med fra egen barndom. Som Hilde nevner fra da hun var liten var de ikke vant til å snakke åpent om kropp og seksualitet fordi det var veldig tabubelagt. Hvis man da ikke er vant til å snakke åpent om det til vanlig, vil det være vanskelig å åpne seg opp på en naturlig måte ovenfor barna også. Derfor er avdelings- og personalmøter en viktig arena i barnehagen for å kunne trekke frem slike situasjoner i plenum, nettopp for å bevisstgjøre egne holdninger og handlinger. Som Skarpsno (2013, s.61) belyser vil det å ta i bruk egne praksisfortellinger med en utforskende holdning gi gode muligheter for refleksjon i grupper, samt åpenhet for nye tankesett og talemåter.

Line påpeker at holdningene rundt seksualitet i personalet har endret seg i stor grad, men at alt ikke er helt innkjørt enda. Her tilføyer Kari og Hilde at når det gjelder holdningsendring innad i personalet er det viktig å få med alle, og da må man ta det litt steg for steg. Det tar tid å jobbe med, og da handler det om modning slik at alle skal få et eieforhold til det. Dette kan vi

se i sammenheng med Aaslands (2015, s.73-73) erfaringer også, som beskrev det som krevende men nyttig å reflektere rundt sin egen seksuelle historie. Samtidig peker Heiman (1998) på tanker om at det ikke-seksuelle barnet fortsatt sitter dypt festet i vårt tankeliv og kultur (Skundberg, 2020). På den ene siden opplever jeg at Heimans teori stemmer fordi for lite kunnskap og åpenhet rundt seksualitet i barndommen hos dagens voksne har ført til holdninger om seksualitet som noe man holder for seg selv, spesielt i møte med barn. Dette har igjen ført til at voksne har seksualisert barns lek fordi de har relatert det til voksenseksualiteten og egne erfaringer ved det. På den andre siden opplever jeg at barns seksualitet har blitt satt mer på agendaen, noe som har påvirket menneskers bevissthet. Vi har fortsatt en vei å gå, men det har blitt skapt en bevissthet om at seksualitet er mer enn bare samleie og hvordan man lager barn. Som vi ser i tråd med informantenes utviklingsarbeid har kunnskapsløft gjort personalet mer bevisste på deres ansvar i møte med undrende barn, samt deres reaksjoner til barns seksuelle følelser. Det som er tydelig, er at temaet kan oppleves som utfordrende og at holdninger tar tid å jobbe med, men det er opp til oss mennesker selv om man ønsker å videreføre, endre eller forkaste tidligere holdninger man har til seksualitet.

4.2 Pedagogenes endring av praksis og språkbevissthet

I henhold til Utdanningsdirektoratet (2020) og Larsen & Slåtten (2020, s.200) er endrings- og utviklingsarbeid et systematisk prosjekt hvor hensikten er å utvikle den pedagogiske praksisen innad i en organisasjon til det bedre. I sammenheng med dette spurte jeg informantene om hvordan de jobber med temaet i barnehagen. Line forklarer:

«Vi kan alltid sitte og snakke om det i samlinger, men på småbarn opplever vi at det fungerer best å jobbe med det i hverdagssituasjoner når de har noe konkret å forholde seg til».

Mens Hilde og Kari forklarer:

«På storbarn prøver vi å følge progresjonsplanen eksempelvis ved å lære 3-4 åringene om hva en hemmelighet er, og utvide det til 5-6 åringen med hva gode og vonde hemmeligheter er. Vi har hatt prosjekt-kropp en gang i uken med skolestarterne, og bolkevis med 3-4 åringene. Hvor mye vi går i dybden på det i enkelte barnegrupper handler litt om modning til barna. Samtidig er den daglige veiledningen rundt grenser, følelser og konfliktsituasjoner viktig».

Ut ifra disse funnene tolker jeg at gjennom arbeidet med barns seksualitet har informantene gjort seg opp erfaringer om hvilke metoder som fungerer best med barn for å formidle temaet. Ifølge Bergsvik, Landro og Hatløy (2020, ss.51-52) handler dette om kunnskapssøking og hvordan handlingsplaner legger et felles grunnlag for hvordan formidling av temaet skal skje, samt bevissthet rundt egen deltagelse inn i en gruppe. Ut ifra svarene deres tyder det på at modning og alder har satt føringer for hvor dypt de går inn i temaet med barna. Som Line hevder er det viktig at de starter enkelt gjennom språk og begrepslære knyttet til konkrete situasjoner på småbarn. For så å gå mer i dybden på følelser, grenser og opplevelser knyttet til mennesket og omverden på storbarn. På bakgrunn av dette opplever jeg at personalet sammen har utviklet en tydelig plan og progresjon i det arbeidet de gjør.

Videre presiserer Bergsvik, Landro og Hatløy (2020, ss.51-52) at det å sette kroppen på dagsorden handler ikke bare om seksuelle overgrep og hvordan barn blir til, men også om hvordan kroppen henger sammen, hvem man liker og ikke og hva som gjør oss til et helt menneske. Hilde forteller at utviklingsarbeidet har gjort at fokuset har utviklet seg fra hvordan personalet skulle oppdage om noen barn var utsatt for incest, til å sette hele menneskets seksualitet i fokus. Gjennom progresjonsplaner har tema som kropp, følelser, familieformer og grensesetting mm. blitt satt på agendaen, samt hvilke erfaringer og kunnskaper de ønsker at barn skal lære fra de 1-6 år. Likevel forteller informantene at mangel på folk kombinert med tid og store barnegrupper har gjort det vanskeligere å gå mer i dybden på temaet den siste perioden. Det gjør at man kan stille spørsmål rundt barnehagers kapasitet, spesielt med tanke på at barns seksualitet er et veldig skjørt og vanskelig tema. Har personalet mulighet til å følge opp hvert barns seksuelle uttrykk slik de ønsker?

Selv om informantene uttrykker utfordringer rundt gjennomføring av temaarbeid, påpeker de at tilegnelsen av kunnskap har skapt en større bevisstgjøring i personalet rundt hvordan barns seksuelle uttrykk ble møtt før kontra nå. Før kunne barns seksuelle lek avsluttes uten noe form for forklaring eller bevisst forståelse overfor barns følelser, mens nå nevnes uttrykk som naturliggjøring, anerkjennelse og å ikke legge skam over barns følelser som betydningsfulle. Dette er også synspunkt som støttes i teori fra Vildalen (2014, s.47) og Aasland (2015, ss.71-72), samt i strategidokumentet *Snakk om det! Strategi for seksuell helse 2017-2022* (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016). Her er trekkes også mestringskompetanse frem som betydningsfullt for at barn skal bli trygge på seg selv og egen seksuell helse. Dette aspektet

synes jeg er interessant fordi det får meg til å stille spørsmål om barns seksualitet og kropp burde hatt en større plass i barnehagens styringsdokumenter. Spesielt med tanke på den verden barn vokser opp med i dag og alt det de eksponeres for på internett og sosiale medier. Dette er også et aspekt Skundberg (2020) trekker frem, og hvordan åpenhet har en sosial og kulturell effekt med tanke på barns seksuelle helse. Selv om rammeplanen legger noen føringer for hvordan barns seksuelle helse skal tas vare på, burde fortsatt temaet vært bedre presisert. Dette handler om at tabuene og noen voksnes kompliserte forhold til temaet ikke skal sette en stopper for at barn skal utvikle den mestringskompetansen som er nødvendig for fremtidig seksuell helse.

4.2.1 Språkbevissthet i møte med barns utforskning og seksuelle lek

Ifølge Friis (2019, s.40-41) begynner barn allerede i tidlig barndom å ta på seg selv, og kjenne at det skjer noe. Først gjennom stellesituasjoner og bleieskift, og senere i seksuelle leker som doktorlek, mor og far lek, rumpeleker og tiss-mot-tiss lek. Dette er også noe informantene selv påpeker, og hvordan de selv har blitt mer språkbevisste i møte med disse situasjonene. Kari forklarer eksempelvis i møte med barns seksuelle lek at i stedet for å åpne døren brått og spørre om hva som skjer her, noe de kanskje ville gjort før, kan man heller åpne døren litt forsiktig og si; «jeg skal bare sjekke inn om alt går bra her jeg». Hilde tilføyer at barn blir også veldig ærlig hvis vi møter de på denne måten fordi de da kan de svare; «vi bare ser på rumpa til hverandre». Da kan vi forsikre oss ved å spørre om det er greit for begge, og fortelle at de må si i fra hvis noe ikke er greit. Kari og Hildes synspunkt kan vi se i tråd med Aaslands teori som støtter dette ved å påpeke at man bør akseptere den seksuelle leken om den er lystbetont for alle. På den andre siden henviser Skarpsno (2013, s.64) til FNs barnekonvensjon punkt 16 om at ingen barn skal utsettes for ulovlig innblanding i deres privatliv, eller ulovlig angrep mot sin ære eller omdømme. Med dette i bakhodet, vil det da være riktig av personalet i barnehagen å bryte inn i eller observere barns seksuelle lek?

Min tolkning av Aaslands perspektiv sammen med FNs barnekonvensjon er at barn har rett til, og bør få utforske alene. Samtidig bør det være en voksen i nærheten slik at leken ikke eskalerer over noens intimsoner. Men hvor går dermed denne grensen? I henhold til Kanvas (2019) handler dette om trafikklysmodellen og voksnes evne til å kunne skille mellom sunn og god seksuell atferd, problematisk seksuell atferd og skadelig seksuell atferd. Line og Hilde forklarer at etter de begynte å ta i bruk trafikklysmodellen har de endret fremgangsmåte i møte med barna. Før avfeide de eller skøyv unna seksuell utfoldelse med å svare «nei, ikke

lov» eller «nei, ikke gjør det», eksempelvis i stallebordsituasjoner eller i barns lek. Mens nå imøtekommer de barna på en helt annen måte gjennom å forklare hva som er greit og ikke, eller si «ja, der er tissen eller rumpa» eller «hadde du lyst til å bli med på dette?». Selv mener jeg at dette er veldig viktig fordi det formidler overfor barna at de bestemmer over egen kropp. Hvis en voksen ikke veileder barna til hvordan man setter grenser for seg selv og andre, kan de eksempelvis tenke at uansett hva en voksenperson gjør mot dem er greit. Det kan også være motsatt ved at barnet ikke klarer å skille mellom egne og andres grenser. Uansett om barnet selv ikke har noe problem med å utforske tissen eller rumpa til seg selv og andre, kan fortsatt andre synes det er ukomfortabelt. Derfor må være til stedet og veilede om det er nødvendig.

Dette synspunktet kan sees i sammenheng med Friis (2019, ss.38-39) og Skundberg (2020) som påpeker viktigheten med å skape bevissthet blant barn for at de skal bli trygge nok til å fortelle om vonde opplevelser, samt forstå risikoen for å skade seg selv og andre. Line forklarer at en slik bevissthet kan vi voksne skape ved å være rollemodeller overfor barna. Eksempelvis på småbarn er det flere som er vant til å ta på puppene til mor og slik, men det har ikke Line lyst til. Da forklarer hun til barna at «det her er kroppen min. Den vil jeg bestemme over», og det har fungert så bra for da kan også barna bruke den selv i møte med andre barn. Som Vildalen (2014, s.47) belyser også vil dette klargjøre for barn at det vil være likheter og forskjeller med hverandre, men at alle sine følelser og opplevelser vil bli normalisert. Videre påpeker hun at det vil være med å senke angsten rundt nakenhet, samt videre utvikling og relasjoner til andre mennesker. Derfor vil det ifølge Bergsvik, Landro & Hatløy (2020, s.52) være vesentlig å danne seg en liten «verktøykasse» med felles språk i møte med barn for å skape trygghet rundt egen praksis. Dette opplever jeg at endrings- og utviklingsarbeidet har skapt også, nettopp fordi de har fått et kunnskapsløst, blitt mer åpne og skaffet seg erfaringer om at dette temaet er ikke så vanskelig og skummelt likevel.

5 Avslutning

Arbeidet med denne bacheloroppgaven har vært en lærerik prosess hvor jeg har tilegnet meg masse ny kunnskap om barnehagens arbeid med temaet barns seksualitet og kropp. Med utgangspunkt i problemstillingen min; «*På hvilke måter kan et endrings- og utviklingsarbeid med temaet barns seksualitet påvirke personalets praksis?*» intervjuet jeg tre pedagogiske ledere i et fokusgruppeintervju. Gjennom gode refleksjoner om holdninger og praksis rundt barns seksuelle uttrykk, samt hvordan man imøtekommer den på best mulig måte, opplever jeg å ha fått mange gode svar på problemstillingen min. Dette er kompetanse jeg vil ta med meg videre og ser på som nyttig når jeg kommer ut i arbeidslivet.

For at pedagogene skal kunne møte barns seksuelle uttrykk på en god måte, er det viktig at man har en forståelse for seksualitet som fenomen. Gjennom at mine informanternes barnehage satte i gang et endrings- og utviklingsarbeid om temaet barns seksualitet, uttrykte informantene at de har tilegnet seg teoretiske perspektiver som de ikke har hatt tidligere. Nå sitter de igjen med perspektiver om at barns seksualitet er noe annet enn voksenseksualitet, og at det er noe som allerede er med oss fra vi er inn i mors mage. Dette bekrefter Aasland (2015, ss.13-25) ved at seksualiteten er noe vi har med oss siden unnfangelsen. Derfor kan ikke voksenseksualiteten sammenlignes med barns seksualitet, fordi den er preget av nysgjerrighet og utforskning.

Informantene forklarer at gjennom utarbeiding av progresjonsplaner og temaarbeid gikk fokuset fra hvordan å oppdage incest til å sette hele menneskets seksualitet på agendaen. Som Bergsvik, Landro og Hatløy (2020, s.52) påpeker handler ikke seksualitet bare om seksuelle overgrep og hvordan barn blir til. Det handler også om hvordan kroppen henger sammen, hvem man liker og ikke, og hva som gjør oss til et helt menneske. Samtlige informanter påpeker at arbeidet med dette har skapt større bevissthet rundt hvordan man imøtekommer barns seksuelle uttrykk, både gjennom språk og handling. Dette handler om at barn seksualitet ikke skal bli skambelagt, men anerkjent. Hvordan vi voksne følger opp barns seksuelle uttrykk vil ha betydning for barns mestringskompetanse rundt egen seksuell helse både nå og i fremtiden. Dette er spesielt viktig med tanke på alt de blir eksponert for i dagens samfunn.

Videre påpekes det at i tråd med barnehagens utviklingsarbeid ble begrep som åpenhet, naturliggjøring og språkbevissthet lagt vekt på av informantene. Hilde brukte uttrykket «åpnet en boks» for hvordan det å sette barns seksualitet på dagsorden i barnehagen skapte større åpenhet og ufarliggjorde temaet for personalet. Dette kan vi se i tråd med Vygotskij læringsteori (Kibsgaard, 2019, s.32-33) som trekker frem betydningen av miljøet og kulturen for mennesket utvikling og søken etter kunnskap. Gjennom webinar, personalmøter og deling av praksisfortellinger har det skapt ett kunnskapsløft som har gjort personalet klar over deres ansvar i møte med undrende barn.

Avslutningsvis vil jeg trekke frem at som pedagog kan man være usikker på hvordan man skal imøtekomme barns seksuelle uttrykk, men med riktig kunnskap og kompetanse om temaet vil man vite bedre hvordan man skal håndtere ulike situasjoner. Uansett er det opp til en selv om man ønsker å videreføre, endre eller forkaste tidligere holdninger til temaet, for som Aasland (2015, s.74) belyser, tilføres man nye kunnskaper og erfaringer hele livet.

6 Litteratur

Aasland, M.W. (2015) *Barna og seksualiteten*. Cappelen Damm Akademisk.

Aigner, G. & Centerwall, E. (1984). *Barnas kjærlighetsliv – om kjærlighet, seksualitet og møte med voksenverden*. Pax Forlag AS.

Bergsland, M.D. & Jæger, H. (Red.) (2016). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Cappelen Damm Akademisk

Bergsvik, K. I., Landro, H. H., & Hatløy, J. (2020) *Hele meg - om kropp og grenser i barnehagen*. Pedlex

Dalland, O. (2017) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Akademisk

Friis, P. (2019) *Barns seksuelle leker. Hvordan forstå og arbeide med barns seksualitet i barnehagen*. Cappelen Damm Akademisk

Gotvassli, K. A. (2019). *Boka om ledelse i barnehagen*. Universitetsforlaget.

Kanvas. (2019) *Kompetanse og holdninger*. <https://www.kanvas.no/2019/06/26/kompetanse-og-holdninger/>

Kibsgaard S. (2018) Den livsviktige leken. I Glaser, V., Størksen, I. & Drugli, M. B. (red.) *Utvikling, lek og læring i barnehagen. Utforskning og praksis*. Fagbokforlaget.

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen. Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Udir.

<https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2019). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal.

Lafton, T. & Skogen, E. (2019) Ledelse av pedagogisk utviklingsarbeid i en lærende barnehage. I Mørreaunet, S. – Gotvassli, K. Å., Moen, K. H. & Skogen, E. *Ledelse av en lærende barnehage*. Fagbokforlaget.

Larsen, A.K. & Slåtten, M. V. (2020). *Nye tider – nye barnehageorganisasjoner*. Fagbokforlaget

Skapsno, H. E. (2013). *Barn og seksualitet*. Sebu Forlag

Skundberg, Ø. (2020). Hvordan forstå barns aldersnormale seksualitet i barnehagen? *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2021). *Utviklingsarbeid i barnehagen*. Hentet 20.april 2022 fra <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/utviklingsarbeid-i-barnehagen/>

Vildaen, S. (2014) *Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner*. Gyldendal Akademisk.

7 Vedlegg

7.1 Intervjuguide

- Hvordan definerer dere barns seksuelle uttrykk?
 - På hvilken måte kommer den til uttrykk i barnehagen?

- I Rammeplan for barnehagen står det at *“Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser”*
 - Hvordan arbeider dere for å tilegne dere den kunnskapen for å kunne støtte opp under barns seksuelle utvikling?

 - Hvordan tror dere voksnes reaksjoner påvirker barns utforskning av egen og andres kropp? Har du noen eksempler?

 - Hvordan snakker dere i personalet med hverandre når det oppstår en situasjon hvor barn utforsker egen og hverandres seksualitet?

 - Hvilke grenser setter dere i forhold til barns utforskning av egen og andres seksualitet? Hva defineres som greit og ikke greit?
 - Hvordan opplever du å snakke om og reflektere over temaet i personalgruppa?

- Hvordan arbeider dere i barnegruppa med seksualitet? Arbeider dere forskjellig fra småbarn til storbarn?
 - Hvordan snakker dere med barna om temaet?

 - Hvilke tilnæringsmåter tenker dere er betydningsfulle i samtale med barn om dette temaet?

 - Hvilke utfordringer kan man møte på når man skal snakke med barn om seksualitet?

- Hva tenker dere om foreldresamarbeid gjennom å arbeide med et slikt tema?
 - Hvordan opplever dere dette?

- Hvordan tenker dere at barnehagens arbeid med barns seksualitet har en forebyggende effekt senere i barnets liv?

7.2 Samtykkeskjema

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Vil du delta i bachelorprosjektet?

“voksenrollens betydning for barns seksuelle utvikling”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et bachelorprosjekt hvor formålet er å se hvordan barnehager arbeider med voksenrollen for å støtte opp barns seksuelle utvikling. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med dette bachelorprosjektet er å forske på og skrive om hvilken forståelse barnehagelærere har av barns seksualitet og hvordan de jobber for å støtte barns seksuelle utvikling i de forskjellige aldersgruppene i barnehagen. Prosjektet kommer også til å drøfte utfordringer knyttet til arbeidet med temaet.

Problemstillingen min er: *På hvilken måte kan et endrings- og utviklingsarbeid med temaet barns seksualitet påvirke personalets praksis?*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dronning Mauds Minne høgskole for barnehagelærerutdanning er ansvarlig for prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Gjennom å delta i dette prosjektet innebærer det at vi møtes til et gruppeintervju der jeg ønsker å intervju pedagogiske ledere fra både småbarn og storbarn. Her kommer jeg til å stille spørsmål som dere skal svare på. Spørsmålene omhandler deres syn på barns seksualitet og det praktiske arbeidet rundt dette, samt barnehagelæreres rolle knyttet til å støtte barns seksuelle utvikling.

Intervjuet vil ha et omfang på ca. 1 time, hvor jeg stiller spørsmål muntlig. Svarene du gir blir notert ned, og lest over i etterkant av intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke ditt samtykke fram til prosjektets slutt, uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg senere om du ønsker å trekke deg fra prosjektet

Hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og alle navn anonymiseres.

Prosjektet skal avsluttes 29.april 2022.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Elisabeth Walsøe Lehn
Elisabeth.W.Lehn@dmmh.no

Sølvi Ann Fætten
Solvi.A.Fatten@dmmh.no

Student

Heidi Slupphaug

.....

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *barns forståelse av egen seksualitet*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju tilknytning til bachelorprosjektet.

Siden prosjektet ikke er behandlet av NSD, kan jeg ikke innhente din underskrift. Samtykket blir derfor gitt ved at du krysser av i boksen ovenfor.